

**“ANTROPOGEN LANDSHAFTSHUNOSLIK:
TADQIQOT METODLARI, MODERNIZATSIYA
VA BARQAROR RIVOJLANISH”**

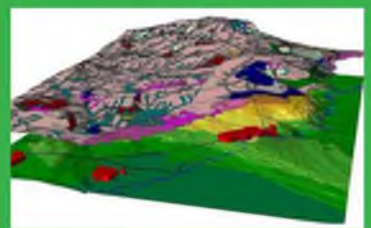
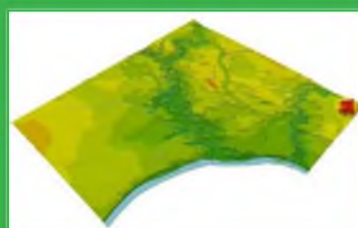
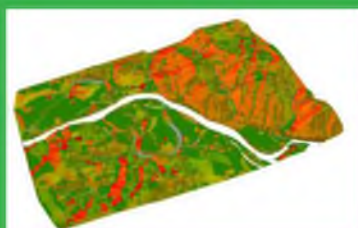
xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
Samarqand sh., 2024 yil 17-18 may

**«АНТРОПОГЕННОЕ ЛАНДШАФТОВЕДЕНИЕ: МЕТОДЫ
ИССЛЕДОВАНИЯ, МОДЕРНИЗАЦИЯ
И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ»**

международная научно-практическая конференция
г.Самарканд, 17-18 мая 2024 г.

**“ANTHROPOGENIC LANDSCAPE SCIENCE:
RESEARCH METHODS, MODERNIZATION AND
SUSTAINABLE DEVELOPMENT”**

International scientific-practical conference
Samarkand, May 17-18, 2024

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

O‘zbekiston Geografiya jamiyati

Pomoriya Akademiyasi (Slupsk, Polsha)

Oltoy davlat universiteti

Shimoliy Kavkaz Federal universiteti

Chuvash davlat universiteti

O‘sh davlat universiteti

**“ANTROPOGEN LANDSHAFTSHUNOSLIK:
TADQIQOT METODLARI, MODERNIZATSIYA VA BARQAROR
RIVOJLANISH”**

mavzuidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari
Samarqand, 2024 yil 17-18 may

Samarqand - 2024

TOSHKENT VILOYATI QISHLOQ XO‘JALIGIDA ZAMONAVIY SUG‘ORISH USULLARIDAN FOYDALANISHNING BA‘ZI JIHATLARI

Namozov J.A.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, O‘zbekiston

Mamanov O‘.X.

Jizzax viloyati Maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasiga qarashli

”Nurli maskan” maktab internati, O‘zbekiston

Аннотация: Maqolada zamonaviy sug‘orish texnologiyalari, jumladan tomchilatib sug‘orish haqida ma’lumot berilgan. Toshkent viloyati qishloq xo‘jaligi yerlarida amalga oshirilgan tomchilatib hamda yomg‘irlatib sug‘orish ishlari ilmiy tahlil qilinib, bu boradagi ba’zi taklif va tavsiyalar berilgan.

Калит сўзлар: Toshkent viloyati, suv resurslari, paxta, g‘alla, bog‘, tomchilatib sug‘orish, yomg‘irlatib sug‘orish.

Некоторые аспекты использования современных методов орошения в сельском хозяйстве Ташкентской области

Аннотация: В статье представлена информация о современных технологиях орошения, в том числе капельного орошения. Научно проанализированы работы по капельному и дождевальному орошению, проводимые на сельскохозяйственных угодьях Ташкентской области, и даны некоторые предложения и рекомендации по этому поводу.

Ключевые слова: Ташкентская область, водные ресурсы, хлопок, зерно, сад, капельное орошение, дождевое орошение.

Some aspects of the use of modern irrigation methods in agriculture in the Tashkent region

Abstract: The article provides information about modern irrigation technologies, including drip irrigation. Drip and sprinkler irrigation works carried out in the agricultural lands of Tashkent region were scientifically analyzed and some suggestions and recommendations were given in this regard.

Key words: Tashkent region, water resources, cotton, grain, garden, drip irrigation, sprinkler irrigation.

Kirish. Hozirgi davrda aholining yuqori sur’atlar bilan ko‘payishi va, ayni paytda, iqlimning global isib borishi sababli ko‘p davlatlarda suv tanqisligi bilan bog‘liq jiddiy xavf-xatarlar vujudga kelmoqda. Bu holat, o‘z navbatida, yer resurslaridan foydalanish tizimiga ham ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatadi. Birlashgan millatlar tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi (FAO) qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, jahon miqyosida yiliga 6-7 mln. gektardan ortiq haydaladigan yerlar degradatsiyaga uchrashi natijasida dehqonchilikdan chiqib ketmoqda [6]. Bu esa, ayniqsa arid iqlimli mamlakatlarda suv resurslaridan oqilona foydalanishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizning shimoli-sharqiy qismida joylashgan Toshkent viloyati ham dehqonchilik juda yaxshi rivojlangan hududlardan hisoblanadi. Ayniqsa so‘nggi 20 yil davomida suv yetishmovchiligi sezilarli darajada ko‘payib bormoqda. Buning ta’sirida mintaqqa qishloq xo‘jaligi ixtisoslashuvida ham bir qator o‘zgarishlar yuz beryapti. Kuzatishlar natijasida viloyatning suv resurslari bilan ta’minlanishi dinamikasida ham bir qator o‘zgarishlarni kuzatish mumkin.

Qurg‘oqchil mamlakatlarda suv yetishmovchiligi va undan foydalanishdagi muammolar har doim dolzarb bo‘lib kelgan. Mazkur masalalarni hal qilishda zamonaviy sug‘orish texnologiyalari muhim rol o‘ynaydi. Biroq ularning barchasidan ham mamlakatimiz iqtisodiyotida muntazam foydalanib bo‘lmaydi. Umuman zamonaviy texnologiyalarga yomg‘irlatib, tomchilatib, tuproq ostidan, aerosol usulda sug‘orish va boshqalar kiradi. Shulardan hozirda bizning sharoitda tomchilatib va yomg‘irlatib sug‘orishdan qishloq xo‘jaligida suv foydalanish keng yo‘lga qo‘yilmoqda [1; 1-b.].

1 - jadval

Viloyat qishloq xo‘jaligida foydalaniladigan suv miqdori dinamikasi (mln. m³ hisobida)

№	Tumanlar	2010	2022	O‘rtacha
1	Oqqo‘rg‘on	253,8	241,3	247,8
2	Ohangaron	261,3	240,2	250,2
3	Bekobod	494,9	478,3	486,5
4	Bo‘stonliq	165,9	150,8	158,3
5	Bo‘ka	301,4	287,7	294,8
6	Quyichiq	452,3	428,9	440,6
7	Zangiota	235,6	223,2	229,6
8	Yuqori Chirchiq	241,6	225,8	233,6
9	Qibray	271,7	248,5	260,1
10	Parkent	152,7	136,5	144,1
11	Pskent	248,0	225,4	236,9
12	O‘rta Chirchiq	275,2	263,2	269,3
13	Chinoz	181,3	162,1	171,4
14	Yangiyo‘l	268,5	248,2	258,0
15	Toshkent	291,4	253,8	272,32
Jami		4358,8	4309,2	4301,9

Manba: Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimlari havza boshqarmasi ma’lumotlari.

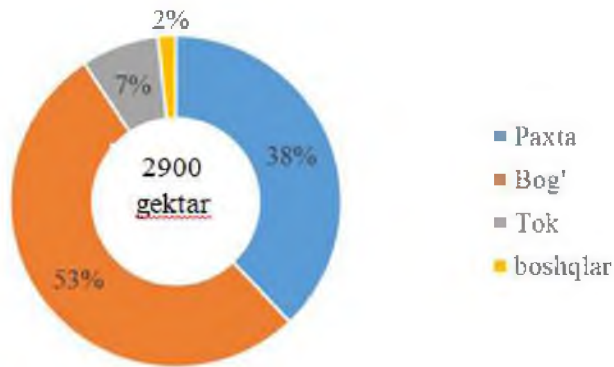
Ayni vaqtda tomchilatib sug‘orishning turli tizimlari ishlatilmoqda. Ularning ko‘pi juda qimmatbaho, tuzilishi juda murakkab, ulardan foydalanish uchun yaxshi tayyorgarlik ko‘rgan mutaxassislar va maxsus sharoitlar talab etiladi. Ta’kidlash kerakki, viloyatda tomchilatib sug‘orish tizimlarini va butlovchi qismlarini ishlab chiqarishga mo‘ljallangan quvvatlar endigina yaratilmoqda. Hozircha esa tomchilatib sug‘orishning asosiy qismlarini (tomchilatgichlarni) chet eldan olib kelishga to‘g‘ri kelmoqda. Bu esa tomchilatib sug‘orish tizimini Respublikada ommaviy joriy qilishni biroz murakkablashtirmoqda [4; 28-b.].

Asosiy qism. Toshkent viloyati mamlakatimizning qulay geografik o‘ringa ega hududlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, viloyat gidrografik o‘rning afzalligi haqida alohida ta’kidlash joiz. Bunday qulaylik mintaq hududiga kirib keladigan va sarflanadigan suv resurslari miqdoriga, balansiga bevosita bog‘liqdir (1-jadval).

Mavjud ko‘p yillik ma’lumotlarga qaraganda viloyat hududidagi o‘rtacha bir yillik umumiy suv miqdori 5101 mln m³ ga teng bo‘lib, asosiy suvni esa Chirchiq va Ohangaron daryosi keltiradi. Suv resurslarining juda katta qismi, taxminan 90 foizga yaqini mintaq hududida sarf bo‘ladi (xo‘jalikka ishlatiladi, bug‘lanadi, shimiladi va hk.), qolgan suv esa daryoga qaytib tushadi va qo‘shni viloyatlar iqtisodiyotiga sarflanadi.

Yuqoridagidan tashqari ichki soy va buloqlardan, yer osti suvlaridan hamda zovurlardan suv kelib turadi. Jami suv zahirasining minimal miqdori 2014 yilda kuzatilgan bo‘lsa (umumiy 4225,3 mln m³, 2010 yil esa ancha sersuv bo‘lgan. Ya’ni barcha suv zahirasi 4358,8 mln m³ga yetgan. Shundan Toshkent viloyati qishloq xo‘jaligida foydalanilgan suv resurslarining bir yillik o‘rtacha miqdori 4301,9 mln m³ni tashkil etmoqda (4-jadval). Sug‘orishga ishlatilgan suvning eng ko‘p bo‘lgan davri 2016 yilga (3914,2 mln m³), eng kami 2014 yilda to‘g‘ri keladi (2576,6 mln m³).

Toshkent viloyati qishloq xo‘jaligida ham so‘nggi yillarda suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish ishlari boshlab yuborildi. Mintaqada zamonaviy sug‘orish texnologiyalarining ba’zilaridan hozirda foydalanilsa, ayrimlaridan kelajakda foydalanish maqsad qilingan. 2020 yil ma’lumotlariga ko‘ra, viloyatda 3190 gektar yerga zamonaviy sug‘orish usullari qo‘llanilgan. Ushbu ko‘rsatkich mamlakat ulushining 7,5 foizini tashkil qilib (38744 ga), bu boradagi ishlar sal sustroq kechmoqda [6].

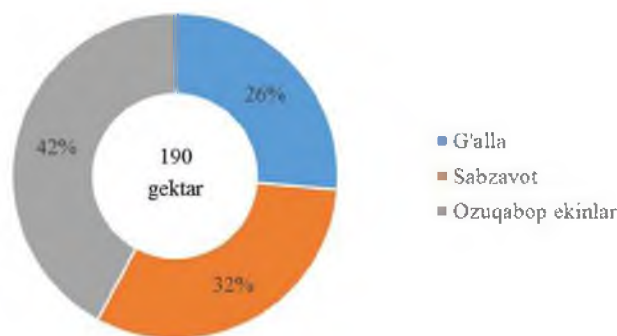
1 - rasm. Viloyat hududida amalga oshirilgan tomchilatib sug'orish ishlari haqida ma'lumot

Manba: Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimlari havza boshqarmasining 2021 yil ma'lumotlari.

Viloyat dehqonchiligida tomchilatib sug'orish ayniqsa, oxirgi 10 yillikda keng rivojlantirildi. Mintaqaning barcha hududlarida, turli yillarda ushbu jarayon bosqichma - bosqich amalga oshirib borilmoqda.

Tomchilatib sug'orish ishlari asosan paxta, mevali daraxtlar va uzum ekilgan yerlarda amalga oshirilgan. Masalan, jami 2900 gektar mazkur yerlar tomchilatib sug'orilgan bo'lsa (respublikadagi ulushi 7,3 %), uning 1530 gektari bog'larga, 1100 gektari paxta maydonlariga, 220 gektari uzumzorlarga, 50 gektari esa boshqa ekinlarga to'g'ri keladi (1 - rasm).

Yomg'irlatib sug'orish ham istiqbolli usullardan biri hisoblanib, viloyatning 190 gektar maydonida mazkur ishlar amalga oshirilmoqda (mamlakatda 1520 ga). Bu usuldan asosan g'alla, sabzavot hamda ozuqabop ekinlarni sug'orishda foydalanilmoqda (2 - rasm). Jumladan, 80 gektar ozuqabop ekinlar ekilgan yerlarda, 60 gektar sabzavot maydonlarida, 50 gektar g'alla yerlarida yomg'irlatib sug'orish ishlari amalga oshirilgan. Bu borada mamlakat o'rtacha ko'rsatkichidan yaxshiroq bo'lib, buning sababi mazkur usul asosan shahar va shahar atrofi xo'jaliklariga mos kelishini ko'rsatish mumkin [5].

2 - rasm. Viloyat yomg'irlatib sug'orilgan maydonlar

Manba: Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimlari havza boshqarmasining 2021 yil ma'lumotlari.

Qolaversa, pushta olish va yerlarni chuqur yumshatgichlar yordamida yumshatish, agrotexnologik tadbirlarni qo'llash natijasida bahorda erlarni ekishga tayyorlashga zarurat qolmaydi, tuproqning o'z nomi bilan chigitni undirib olish, ekishni boshqa maydonlarga nisbatan 8-10 kun oldin o'tkazish va suvni tejash imkoniyatini yaratib, ertagi va sifatli hosil etishtirishni ta'minlaydi. Tahlillarga qaraganda, bunday maydonlarda vegetatsiya suvi bir marta kam beriladi va har bir gektar maydon hisobida 1,2-1,4 ming m³ suv tejab qolinadi [4; 32 b.].

Tomchilatib va yomg'irlatib sug'orilgan maydonlarda suv yerga ortiqcha singib ketmaydi, chunki tuproqning namlanish qatlami 40 santimetrdan oshmaydi, o'simliklar ildizining asosiy

qismi asosan shu qatlamda joylashadi. Natijada suvni yer ostiga singib ketishining kamayishi hamda katta maydonlarga suvni kollektorlar va drenajlarga chiqib ketishining oldi olinishi tufayli, kollektor-drenajlar ekspluatatsiyasiga sarflanadigan mablag'ni tejash imkonini beradi.

Xulosa. Viloyat hududlarida suv resurslaridan oqilona foydalanish, bu borada zamonaviy yutuqlarni joriy qilish, suv tejavchi texnologiyalarni qishloq xo'jaligiga jalb etish bo'yicha amalga oshirilgan ishlarni biz yuqorida ko'rib chiqdik. Bular asosan egat bo'ylab va tomchilatib sug'orish ishlari bo'lib, boshqa usullarni (yomg'irlatib, tuproq ostidan sug'orishni) qo'llashga hozircha imkoniyat va sharoit yetarli emas. Qolaversa mazkur sug'orish ishlari ham o'zining optimal darajasiga yetgani yo'q. Ayniqsa, tomchilatib sug'orish tizimi juda ko'p islohotlarni talab qiladi. Ushbu islohotlarga zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish, malakali kadrlarni ko'paytirish, sug'orish ishlarini rivojlantirish uchun xarajatlarni oshirish va boshqalar kiradi. Biroq eng asosiysi ushbu jarayonni doimiy nazorat qilish, sug'orish arellarini esa bosqichma-bosqich kengaytirib borish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduazizovich, N.J., & Asrorovna, K.F. (2022). Dynamics of implementation of modern irrigation technologies in Samarkand region. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 10, 141-148.
2. Abduazizovich, N. J. (2022). Gradual Changes of Drip Irrigation in Agriculture of Samarkand Region. *Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 9, 80-85.
3. Abduazizovich, N. J. R., & Djoldivayevna, S. A. (2022). Toshkent viloyati qishloq xo'jlagining dinamik tahlili. *География: природа и общество*, - T., 2022. (2) 437 – 442.
4. Azizov A.A. Uzbekistonda suvdan foydalanish an'analari va zamonaviy yondoshuvlar. - T., 2015. 106 b.
5. Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari. – T., 2021.
6. Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimlari havza boshqarmasi ma'lumotlari. – T., 2021.

QISHLOQ TURIZMINING BA'ZI BIR NAZARIY MASALALARI

Normatov S.A.

Shahrisabz davlat pedagogika instituti, O'zbekiston

Annotasiya: Ushbu maqolada qishloq turizmi, agroturizm tushunchasi, mohiyati, mazmuni, rivojlanish tarixi, ba'zi bir nazariy va amaliy masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar tahlil etilgan. Shuningdek, qishloq turizmining turli hududlarda va mamlakatlarda tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyasi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: agroturizm, aholi, bandlik, biznes, qishloq joylar, qishloq turizmi.

Некоторые теоретические вопросы сельского туризма

Аннотация: В данной статье проанализированы научные исследования по сельскому туризму, понятие агротуризма, его сущности, содержание, история развития, некоторые теоретические и практические вопросы. Также изучалась тенденция организации и развития сельского туризма в различных регионах и странах.

Ключевые слова: Агротуризм, население, занятость, бизнес, сельская местность, сельский туризм.

Some theoretical issues of rural tourism

Abstract: This article analyzes scientific research on rural tourism, the concept of agro tourism, its essence, content, history of development, some theoretical and practical issues. The trend of organizing and developing rural tourism in various regions and countries was also studied.

Keywords: Agro tourism, population, employment, business, rural areas, rural tourism.

Kirish. Yangi O'zbekistonda turizm sohasiga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilib kelinmoqda. Xususan, Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida ham bu masala muhim maqsadlardan biri sifatida turizmni hududlarda rivojlantirish dolzarb ekanligi ta'kidlangan. Binobarin, turizmning nazariy va amaliy jihatlari bilan ko'plab olimlar

Басова Т.А. Омаров А.Н.	сельскохозяйственному воздействию.....	158
Xodjimatov A.N., Xolmurodov Sh.A.	Antropogen landshaftlarni tasniflashning asosiy yo‘nalishlari.....	161
Хўжаев В.У. Шербаева З.Э. Хошимов А.	Ёйилма ландшафт комплексларини мелиоратив ҳолатини баҳолаш.....	165
Эргашева М.К. Узоқова М.О. Саматова М.Ш.	Антропоген ландшафтшунослик фанининг табиий географик фанлар тизимида тутган ўрни ва ривожланиши.....	169
Эшқувватов Б.Б. Беккулов И.Ю. Шарипова М.З.	Оқтоғ тоғолди текисликлари ва конуссимон ёйилма ландшафт комплекслари қишлоқ хўжалигида фойдаланиш имкониятлари.....	173
Ғозиева М.Т. Ғўдалов М.Р.	Зоминсув ҳавзасида туризмни ривожлантиришнинг илмий-амалий асослари.....	178

II-SHO‘BA: ANTROPOGEN LANDSHAFTLARNI TADQIQ ETISHDA ZAMONAVIY IQTISODIY VA IJTIMOIIY GEOGRAFIK TADQIQOTLAR

Abdinazarova X.O. Abdug‘afforov O‘.A.	Farg‘ona viloyatida farmasevtika sanoatining rivojlanish holati va hududiy tarkibi.....	183
Abduvaliyev X.A. Badalova M.A.	Landshaft komponentlarining aholi joylanishiga ta’siri.....	187
Barotova G. Maxmudova G.	Urbanizatsiya jarayonining shakllanishi va rivojlanishini tadqiq etish masalalari.....	191
Boboyev Sh.X.	Samarqand viloyatida agrosanoat klasterlarini shakllantirishning muammo va istiqbollari.....	196
Gulimmatov I.B. Normetov S.M.	Antropogen landshaft sifatida aholi manzilgohlari tarkibiy tuzilishi.....	200
Ibragimov L.Z. Sherxolov O. Barotova G. Maxmudova G.	Aholi o‘sishi va joylashuvini iqtisodiy geografik tadqiq etishning ilmiy-nazariy asoslari.....	203
Jumaboyev T.J. Eliboyev J. X.	Navoiy viloyati janubiy hududlarining toponimlari.....	207
Kadirov M.A. Ulmasova Z.	Samarqand viloyati shahar aholi punktlarining vujudga kelishiga ta’sir etuvchi tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy va tarixiy geografik omillarning o‘rni.....	209
Khalid Khan	The impact of caste and religious background on participation in higher education: evidence from India.....	213
Namozov J.A. Mamanov O‘.X.	Toshkent viloyati qishloq xo‘jaligida zamonaviy sug‘orish usullaridan foydalanishning ba’zi jihatlarini.....	221
Normatov S.A.	Qishloq turizmining ba’zi bir nazariy masalalari.....	224
Usmonov A.U.	Aholi manzilgohlari shakllanishi va rivojlanishiga ta’sir etuvchi tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik omillarni baholash (Buxoro viloyati Qorako‘l tumani misolida).....	227
Xakimov B.B. Qosimov N.D. Xolbotayev G‘.Sh.	Samarqand viloyati aholisi soni, hududiy joylashuvi va aholi zichligi.....	231